Я був оден у свого батька, а батько багатир був! Бувало, і по вісім наймитів тримають, бо було до чого. А мені і сокири не дадуть в руки взяти, не то що.

— Що тобі,— кажуть,— роботов клопотатись, коли є кому і без тебе!

— Як же мені без роботи жити,— кажу я,— коли мені нудно?

— Чому би не нудно! — стануть ненечка, бувало, гніватись.— Ану тільки кріс да в ліс! Що ж би то я заячика печеного попоїла...

А вони умисне оце кажуть, щоб мене від роботи відгулити. Ніщо тогді вже й робити: беру кріс та йду.

А в неділю чи там у празник, то сестри мене, бувало, аж проклинають, бо ненька від самого досвіта нічо не діють, лиш їм дорікають: "А сорочка Іванова яка? А ширинка яка? А він про вас і чорний ходить, і незмитий, а він сяк, а він так, хоть вас три в хаті!" Таке сердешним сестрам, бувало, піється через мене. Да коби хоть було за що, а то на мені і сорочка, як папір, і ширинка, як мак, і голова вимита да вичесана, що вже ліпше хіба в якого принца,— а неньці ще недогода. Отак-то я дома проживав. А батечко, аби лиш неділя: "Ану, сину, ану на базар, ану нагулятись, доки молодий!" — та й мені карбованців зо два в черес. Отак-то я пробував у свого батечка.

Да недовго набувся: прийшла вербецирка — а гусарський майор тільки цмокнув, як мене побачив.

Кучерики мої золоті да кохані, пішли ви попід ноги!..

У нашому селі не було кращого парубка, як той Сидір Чобанюків,— бувало, аж сіяє, де стане; а що вже до стрілецтва вдався, то і не сказати. Бувало, не мине таке літо, щоб він тих два або і три ведмеді не

вбив,— за іншу дич і не згадувати. А увійти до него в світлицю — то нічо не видко, як лиш ті роги оленеві да зброю стрілецьку, по розсішках навішану. Були там і такі роги, що в 24 розсіх, коли не більше. А що вже зброя! А що вже коник на стайні, сивий, як голуб! А що вже седельце турецьке да поводи шовкові, сріблом цвітковані!..

Зо Сидором жили ми собі ліпше, як два рідні брати; да як нам і не жити було, коли оба жваві, оба хороші, багацькі сини,— сказано — єдинчуки, а ще до того оба стрільці! Ні пообідаємо оден без одного, ні повечеряємо. Чи він, бувало, до мене прибіжить, чи я до него: говоримо, сміємось, радимось, полюємо або посідлаємо собі коники — та гайда в заліжку! А як і то ні — а ми полягаємо собі в чердаці, позакурюємо люльки та станемо собі наші стрілецькі придабашки уповідати або так що...

— А ти чув,— кажу,— що Сав’юкову Катерину завили?

Він зареготавсь, аж му люлька з зубів випала.

— Еге,— каже,— ні перша, ні послідня!

— Хло’, чи лиш не твоя причина?

Він регочеться.

— Негоже так, братику! — став я єму дорікати.— Чому не женишся?

— Ще,— каже,— напротив себе не вишукав.

— Або ж Сав’юкова Катерина не против тебе?

— Видиш, що ні!

— А чому ж, братчику?

— Бо тому, що ні!

— Хіба принцезни ждеш?

— Я принцезни не жду, а такої жду, щоб ся не дала парубкові на підмову. Тепер знаєш якої?

— І не знайшов? — кажу.

— Видиш, що ні! — гримнув та й став ся ще гірш сміяти, а далі: — Да ти пусту оце бесіду звів, Іване; говорім що гарнішого. Уповім ти, як я вчора з ведмедем боровся.

— Що ти кажеш!..

Отак ми, бувало, з Сидором.

Нас відобрано одної днини двадцять: декого до єгрів, декого до парми, а мене до гусарів. А скоро нам присягу прочитали — звелів нас оден офіцер під арешт дати.

— А знайте,— каже,— щоб вам на завтра страву поприносили, бо рушите кождий до свого полку.

Я вже так прошуся:

— Пане офіцер,— кажу,— сизий мій, пустіть мене домів хоть попрощатись. Я завтра на коли скажете, на тогді став’юся. Пустіть, мене, пустіть!..

Офіцер засміявся.

— Війте,— каже до мого батька (а вони були тогді війтом),— що оце за парубок? Можна го до завтра пустити?

— Це мій син,— кажуть батько, а сльози їм лиш кіть-кіть по білій бороді.— Коли ласка, пане, то можете го пустити, я ручу за него.

От і пустили.

Дома сум. Ненечка лежя на постелі півмертві, сестра одна і друга стоя по кутах та плачуть собі тихесенько, а старша сестра голосить у коморі да лагодить мені шмаття на завтра.

Я сів кінці стола да плачу і собі. "Чи побачу я вже гори свої красні, чи почую я ще моєго батечка ласкавого голосу, мою ненечку, сестрички, дружечки?"

Отак я думаю да плачу-плачу,— аж Сидір, побратим мій дорогий, на двері. Як прийшов з полювання, в кресі да в порошницях, так і прилетів до мене, сизий мій.

— А що, брате Йване, злагодили тебе? — поспитав, а сам палахнув, наче той пломінь.— Злагодили тебе!

— Злагодили,— кажу.

Він сів коло мене та й заплакав — страшне заплакав. Да не довго плакав: півминуточки або й тільки ні. Повтирався та й ухопив мене за шию:

— Братику,— каже,— нічо на мене не здаєш? Мене забуваєш?

— Братчику,— кажу,— побратиме: батечко мій старий— з сестрей моїх буде хто-небудь збиткуватись!..

— Богдай я такого слова від тебе був не почув! — сказав він гірко.

— Не гнівайся, братчику! Я знаю, що ти мої сестри не лишиш в поругу. А мого вороного возьми, братчику, таки до себе. Ніхто го так не пожалує, як мій рідний товариш.

— Твому вороному не буде в мене кривди,— каже Сидір.

— Ще тя прошу, братчику: догледь мої зброї! Батько слабі, а наймити — звичайно.

— Лиш ти тим не журися, брате! Нащо мені те й казати, коли я сам знаю...

Другої днини попрощався — пішов.

Служу в війську рік, служу другий,— добре мені. Нарешті зробили й капралом; а я в одно бога прошу: коби-то лиш домів!

Аж тут приходить мені лист з дому: "Приходи, сину, домів,— пишуть батько,— якнайборше, у нас велика тривога. Ось тобі 200 левів на дорогу...".

Я зараз побіг до нашого ритмайстра.

— Пане,— кажу,— татку, змилуйтеся! — та й показую ему лист.

А він так:

— Не журіться,— каже,— капрал Дзвінка, я зараз сам піду до пана майора за вас прохати...

Ще того самого вечора сів на пошту та й поїхав.

До села прийшов я — вже вечоріло. Входжу в хату — нема нікого, лиш хтось дише на печі. Приходжу ближче — се мій батечко старенький.

— Чи то ви там, дядичку? Здорові, дужі?

— О, спасибіг ти, синку, що прийшов! Сідай, душко.

— А неня де? — питаю.

— Аби ти здоров, душко, а ненечка твоя вже... покойна... Засвіти, любчику; свічка отам десь за образом.

Засвітив. Дивлюсь — батечка мого вже й не пізнав, такі— то вони стали.

— Чого ви самі в хаті, батечку, де сестри?

— Зараз поприходя, синку; Марія пішла в млин, а Аксеня коло худоби порається.

— А Мітрана?

Батечко тільки заридали.

— Мітрани, синку, вже немає. Подякуй своему товаришеві!.. Гарного собі побратима вибрав, о, гарного!..

Я затетерів.

— Що тут сталося? Кажіть, бійтеся бога!

— Історія коротка, сину: звів бідну дівчину, насміявсь... Пішла до Черемшу глибокого — та вже не вернулась. До тижня і стару поховали...

Ще батейко і не розповістили гаразд, а я вже був у Сидора. Гострий ніж, пара пістолят за чересом. Вбігаю — а він стоїть коло стола та кріс набиває.

— Здоров, брате!!! Де моя сестра, де моя неня!?

Він став як укопаний,— ні пари з уст.

— Боронися, товаришу, бо гинеш!! — крикнув я тогді, а сам пустився на него з ножем.

Да він швидший був: імив мене обома руками за мою руку що тільки сили мав.

— Стій,— каже,— побратиме! Ще слово-дві позволь мені сказати!

— Говори,— кажу,— да не барися,— я не маю коли.

— Добре,— каже,— я зараз готовий. Ти жовняр: наробиш головництво — марне загинеш, а за кого? За одного фальшивого товариша, що з твої руки і кульки тої не варта. Ні, брате Іване. Я лиш раз тебе зрадив, а другий раз того не буде!

Що оком кліпнути — вирвав мені пістоля з-за череса, кулька забриніла, а він тільки повалився мені в ноги. Добрий стрілець був: в саме серце трафив. Якби в війську, то би капітан за такий цент і лева срібного не пожалували.

Гуцульськая славо,

Яка ж ти кривава!..

* * *

"А відтак?" — поспитаєте, панове молодці.

Ну, та відтак: сидів у штокгавзі, вийшов на волю, вислужився, вийшов додому, оженився сеї осені, та й тільки. А що вже красну жіночку собі маю, то і не сказати: хіба пречиста одна краща!

Батечко при мені. Господи, що їх моя Марічка жалує! Щоб ся ні ворухнули на печі, так вона зараз і стрепенеться: "А це ви куда, батечку? Не виходьте з хати, а то надворі холодний вітер віє,— щоб вас не підвіяв, абощо!" А де ні обернеться — вже їм і їсточки на піч: "Ану-ко, кушайте оцего, що я вам зварила,— це добреньке, ану-ко! Та-бо ви нічого таки і не вживали,— ви у нас ще з голоду загинете!" Така моя Марічка, моя щебетушечка співоча! А як-то там бог дасть ще й дитинку, що тогді аж буде? Боже мій милий!..

Сестри мої вже давно віддані, ще я був у війську. Марія пішла за Тимофія Ковалюка, а Аксенія за Никифора Дарашанюка. Парубки усе годні, усе господарські. А що вже мене поважають, то і не сказати! Котрий відки — а все до мене: "А я вам, пане Іване, на зиму 100 ковбків маю своїми волами привезти!" А другий знов собі: "А я вам з своїми наймитами маю 10 фалеч трави уробити!" Таке-то. Навіть і женитися не хотіли, доки я сам з війська не написав, що можна.

Лиш моя Мітраночка не діждала вінка! Як упилася в Черемші, так ще і донині не проспалась, сиза моя!.. Висипаєсь собі за цвинтарем (бо на цвинтарі не дав піп), а коло неї близько-близесенько Чобанюків Сидір — мій побратимко коханий!

Гуцульськая славо,

Яка ж ти кривава!